

DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2025-1-27>
УДК 351:352

Косаревич Назар Богданович,

кандидат економічних наук,

докторант кафедри публічного управління та адміністрування

Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу,

вулиця Короля Данила, 13, м. Івано-Франківськ, 76010, Україна

e-mail: knop2002@ukr.net <https://orcid.org/0009-0004-9840-9732>

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ТЕНДЕНЦІЇ, ЗАГРОЗИ ТА ІМПЕРАТИВИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

Анотація. Досліджено інституційні засади управління фінансами територіальних громад в умовах трансформаційних змін, спричинених воєнними викликами, економічною нестабільністю та необхідністю післявоєнного відновлення країни. Акцентовано увагу на еволюції управлінських підходів у сфері місцевих фінансів, ролі державної політики у формуванні сприятливого інституційного середовища, а також визначено основні тенденції та суперечності, що впливають на фінансову спроможність громад.

Проаналізовано сучасний стан нормативно-правового забезпечення управління місцевими фінансами, окреслено проблеми координації між центральною та місцевою владою, рівень ефективності механізмів міжбюджетного вирівнювання, недостатність фіскальної децентралізації та ризики фрагментації бюджетної системи в умовах воєнного стану. Автором визначено, що ключовими загрозами для інституційної стабільності є послаблення самостійності громад у прийнятті рішень, нерівномірність ресурсного забезпечення, неузгодженість стратегічних цілей розвитку з фінансовими можливостями місцевих бюджетів. Особливу увагу приділено імперативам державної політики у сфері управління місцевими фінансами. Запропоновано концептуальні орієнтири інституційного реформування: зміцнення фіскальної автономії громад, впровадження середньострокового бюджетного планування з урахуванням стратегій місцевого розвитку, підвищення прозорості та підзвітності органів місцевого самоврядування, а також посилення ролі громадської участі у прийнятті фінансових рішень. Зроблено висновок про необхідність системного оновлення інституційної архітектури управління фінансами територіальних громад як передумови ефективної реалізації державної регіональної політики та сталого соціально-економічного відновлення країни.

Ключові слова: *інституційні засади, фінанси громад, державна політика, бюджетна децентралізація, фіскальна автономія, управління фінансами, стратегічне планування.*

Як цитувати: Косаревич Н. Б. Інституційні засади управління фінансами територіальних громад: тенденції, загрози та імперативи державної політики. *Державне будівництво*. 2025. № 1 (37). С. 372–384. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2025-1-27>

In cites: Kosarevych, N.B. (2025). Institutional framework for managing the finances of territorial communities: trends, threats and imperatives of public policy. *State Formation*, no. 1 (37), 372–384. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2025-1-27> [in Ukrainian].

© Косаревич Н. Б., 2025

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0

Постановка проблеми. Інституційна складова системи державної політики управління фінансами територіальних громад є ключовою передумовою для ефективної реалізації їхніх повноважень, забезпечення стабільності місцевих бюджетів, а також досягнення цілей сталого розвитку, що має безпосередній вплив на якість надання публічних послуг, інфраструктурний розвиток, соціальну згуртованість і економічну активність на місцях. За результатами адміністративно-територіальної та бюджетної децентралізації в Україні було зроблено вагомі кроки до розширення повноважень та ресурсної автономії місцевого самоврядування. Однак ефективне управління фінансами потребує також й формування сталих інституційних засад, які охоплюють нормативно-правове, кадрове, організаційне та інформаційне забезпечення.

В умовах повномасштабної війни, загострення макрофінансової нестабільності та поглиблення територіальних диспропорцій постає нагальна потреба в переосмисленні державної політики щодо інституційного забезпечення фінансового управління бюджетними ресурсами територіальних громад. Адже сукупна дія як об'єктивних, так і суб'єктивних факторів призводить до порушення фінансової збалансованості, знижує рівень ресурсного забезпечення, розхищує бюджетну рівновагу та послаблює інструменти впливу органів місцевого самоврядування на стабілізацію соціально-економічної ситуації на місцях. Державна політика в цьому напрямку має забезпечити адаптивне, гнучке й водночас стабільне середовище для розвитку фінансових систем громад.

Метою статті є комплексний аналіз інституційних основ управління фінансами територіальних громад, виявлення актуальних тенденцій, загроз і напрацювання рекомендацій щодо вдосконалення державної політики в цій сфері як ключового регулятора інституційних трансформацій у системі місцевого фінансового управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади інституційного забезпечення державного управління фінансами територіальних громад базуються на поєднанні положень неоінституціоналізму, теорії публічного управління, а також концепцій децентралізації й фінансової автономії. Активне впровадження реформ децентралізації зумовило зростання наукового інтересу до питань стратегічного управління фінансами територіальних громад, що стало предметом досліджень багатьох вітчизняних науковців, таких як І. Алексєєва, М. Білопольський, М. Бондарчук, Т. Куценко, Н. Демчук, А. Ткачук, М. Козоріз, О. Кузьмін та ін. [15].

Також заслуговують на увагу дослідження науковців, які впроваджують нові підходи до управління фінансами територіальних громад, зокрема в частині удосконалення бюджетного планування, оптимізації витрат, запровадження інструментів оцінки ефективності та забезпечення фінансової сталості в умовах сучасних викликів. Згідно з теорією, сформованою Дж. М. Б'юкененом [4; 16], інституції розглядаються як формалізовані та неформалізовані правила, процедури й практики, що визначають поведінку

суб'єктів у фінансовому просторі. У контексті місцевого фінансового управління до таких інституцій належать законодавчі акти, бюджетні процедури, організаційні структури органів управління, а також усталені механізми взаємодії між рівнями влади. Цей підхід дозволяє пояснити, як стабільність або, навпаки, дисфункціональність інституцій впливає на ефективність управління місцевими фінансами.

Значна увага у сучасних теоретичних розробках приділяється концепції "good governance" (належного врядування), в основі якої лежать принципи прозорості, підзвітності, участі громади, ефективності використання ресурсів. Проблематику даного питання досліджували такі вітчизняні науковці, як Ю. Батан, О. Дніпров, Г. Кухарева, О. Ткаля, Г. Шаульська. Інституційне забезпечення місцевого фінансового управління, згідно з цим підходом, має ґрунтуватися на створенні дієвих механізмів участі громадян у бюджетному процесі, розвитку електронних сервісів у сфері фінансів, запровадженні незалежного фінансового контролю та моніторингу [6].

Провідне місце у розвитку інституційних засад системи публічного управління фінансами відіграє теорія децентралізації. В її основі лежить концепція розподілу повноважень і ресурсів між центральною та місцевою владою з метою наближення управлінських рішень до громадян. У цьому контексті інституційне забезпечення передбачає створення нормативних рамок для самостійності місцевих бюджетів, формування ефективної системи міжбюджетних трансфертів, фінансової підтримки слабших громад, а також розбудову спроможних фінансових підрозділів в органах місцевого самоврядування.

Важливу роль у науковому осмисленні цієї тематики відіграє й теорія фіскального федералізму. Вона дає змогу оцінити рівень відповідності повноважень органів місцевої влади наданим їм ресурсам, а також визначити оптимальні пропорції централізації й децентралізації у бюджетній системі. Згідно з цією теорією, інституційне забезпечення має бути спрямоване на мінімізацію вертикальних і горизонтальних дисбалансів, створення стабільної фінансової бази громад та забезпечення їх заінтересованості в ефективному адмініструванні доходів і видатків.

Темі фіскального федералізму та децентралізації як базовим складовим сучасної фінансової політики присвячено численні наукові роботи провідних дослідників, зокрема Ч. Тібо, Дж. Соренс, Л. Костирко, М. Куліша, В. Опаріна, Я. Сарнецької та інших [14].

Не менш ґрунтовними є прикладні теоретичні підходи, які стосуються розробки інструментів стратегічного і середньострокового бюджетного планування. У рамках цього напрямку інституційне забезпечення включає нормативні акти щодо впровадження програмно-цільового методу, формування фінансових стратегій громад, системи оцінки результативності бюджетних програм. Актуальні аспекти впровадження середньострокового бюджетного планування у практиці бюджетного управління на сучасному етапі є предметом наукових досліджень ряду вчених, зокрема, О. Голинської, Т. Боголіб,

О. Власюка, І. Запатріної, М. Козоріз, С. Лондаря, Л. Миргородської, К. Павлюк, М. Тимошенко та інших. Такі управлінські інструменти не лише підвищують ефективність використання коштів, але й формують підґрунтя для системного моніторингу і коригування фінансової політики на місцевому рівні [15].

Викладення основного матеріалу дослідження. Державна політика управління фінансами територіальних громад в Україні охоплює комплекс механізмів фінансового забезпечення та регулювання діяльності органів місцевого самоврядування, орієнтованих на задоволення суспільних потреб громад, підвищення якості публічних послуг і зміцнення локального потенціалу розвитку. Основою для її реалізації виступає інституційне середовище, яке формує організаційно-правові, адміністративні та управлінські умови для ефективного функціонування місцевих фінансових систем. Його складовими є ефективне управління бюджетними процесами, раціональне розпорядження комунальним майном, впровадження інструментів контролю за цільовим і результативним використанням фінансових ресурсів, а також розробка і впровадження фінансової стратегії на рівні громади відповідно до її довгострокових пріоритетів. У таких умовах значимою є роль держави у забезпеченні стабільності і передбачуваності системи міжбюджетного регулювання, запровадженні дієвих інструментів підтримки фінансово неспроможних громад і створенні умов для їхнього сталого розвитку з дотриманням принципів децентралізації, прозорості та підзвітності публічних фінансів.

Інституційна складова є системоутворювальним елементом в управлінні публічними фінансами. Вона являє собою сукупність державних органів, установ та організацій, які здійснюють діяльність у сфері фінансів, розробляють та впроваджують фінансову політику, а також контролюють її виконання. Вихідною основою для формування таких засад виступає державна політика у сфері управління бюджетними ресурсами, яка визначає загальні підходи до їх ефективного використання в інтересах громад. Її ключовим призначенням є забезпечення обґрунтованого, логічного, збалансованого, структурованого та раціонального розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів між рівнями бюджетної системи. Така політика має формувати фінансові передумови для реалізації повноважень органів місцевого самоврядування, сприяти зміцненню фінансової автономії громад і гарантувати належний рівень бюджетної збалансованості в умовах соціально-економічних викликів.

Інституційні засади управління фінансами передбачають сукупність норм, механізмів, процедур, організаційних структур і ресурсного забезпечення, що регулюють процес формування, розподілу та використання фінансових ресурсів. Йдеться як про формальні елементи (законодавчі акти, нормативно-правові документи, інструкції, методики), так і про неформальні інститути (адміністративні практики, професійні стандарти, взаємодію між суб'єктами публічного управління). У науковій літературі інститути визначаються як формалізовані правила гри. Зокрема, нобелівський лауреат Д.Норт охарактеризував інститути як "правила, механізми, що забезпечують їх виконання, і норми поведінки, які структурують взаємодії, що повторюються,

між людьми" [5]. У сфері місцевих фінансів це означає: хто, що і як може фінансувати, регламентувати, планувати, контролювати й оцінювати.

Досліджуючи моделі концепції публічного управління, як якісної основи організації системи державної влади у сучасних умовах розвитку суспільства, автори М. Гордон, Н. Оленцевич, І. Колісник виокремлюють фінансові аспекти управлінської діяльності інституцій у окремий блок питань, зокрема, говорячи про "децентралізацію управління фінансами, персоналом, якістю робіт; делегування владних повноважень і відповідальності з центрального на нижчі рівні державного управління, активізацію діяльності місцевих органів влади та недержавних організацій у розробленні й виконанні стратегічних цілей державної політики; встановлення через систему оцінки результатів діяльності персональної відповідальності за якість управління; наділення низових ланок владними повноваженнями для ефективного ухвалення рішень та розв'язання проблем місцевого значення; скорочення чисельності штату державних службовців, підвищення відповідальності організацій за досягнення результатів" [2].

Виходячи з цього, можемо сформулювати ключові компоненти інституційного середовища управління фінансами територіальних громад (рис. 1).

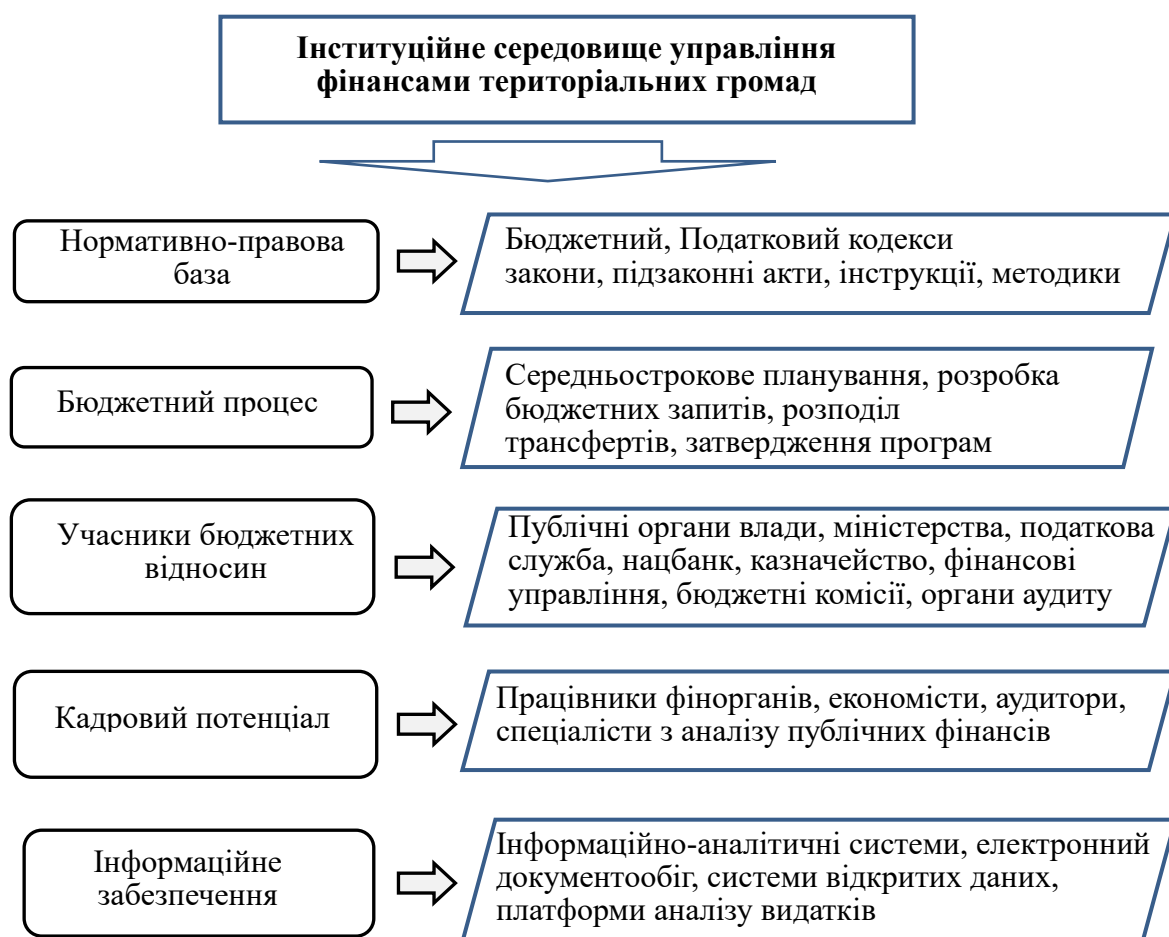

Рисунок 1. – Інституційне середовище управління фінансами територіальних громад

Figure 1. – Institutional environment for financial management of local communities

Інституційний підхід дозволяє оцінювати не лише фінансові показники, а й здатність громади до планування, реалізації, моніторингу та коригування бюджетних рішень. У практиці останнього десятиріччя розвитку фінансового середовища територіальних громад прослідковуються певні тенденції розвитку інституційної бази в управлінні фінансами громад. Так, найбільш вираженим та істотно впливовим є процес децентралізації і становлення фінансової автономії. Період 2015–2020 років ознаменувався суттєвими змінами у фіскальних повноваженнях громад, такими як збільшення частки податку на доходи фізичних осіб у місцевих бюджетах до 60%, що стало основним джерелом доходів; впровадження місцевих податків і зборів (єдиний податок, податок на майно, туристичний збір); запровадження нового формату взаємовідносин між центральним та місцевим рівнями бюджетної системи шляхом реорганізації системи трансфертів, надання базової та реверсної дотацій, що заклали основи для горизонтального вирівнювання фінансової спроможності місцевих бюджетів.

Суттєвим досягненням стало затвердження стратегій розвитку громад, що стало можливим завдяки нормативно-правовому забезпеченню, сформованому на виконання вимог часу і європейських стандартів функціонування місцевого самоврядування. Зокрема Закон України "Про засади державної регіональної політики", визначає "правові, економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та організаційні засади державної регіональної політики як складової частини внутрішньої політики України, встановлює особливості відновлення регіонів та територій, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України". Цим законом також визначаються стратегічні цілі та пріоритети для розвитку регіонів, що враховуються при розробці регіональних та місцевих стратегій розвитку [7]. Такі стратегії мають бути основою для ухвалення фінансових рішень (рис. 2).

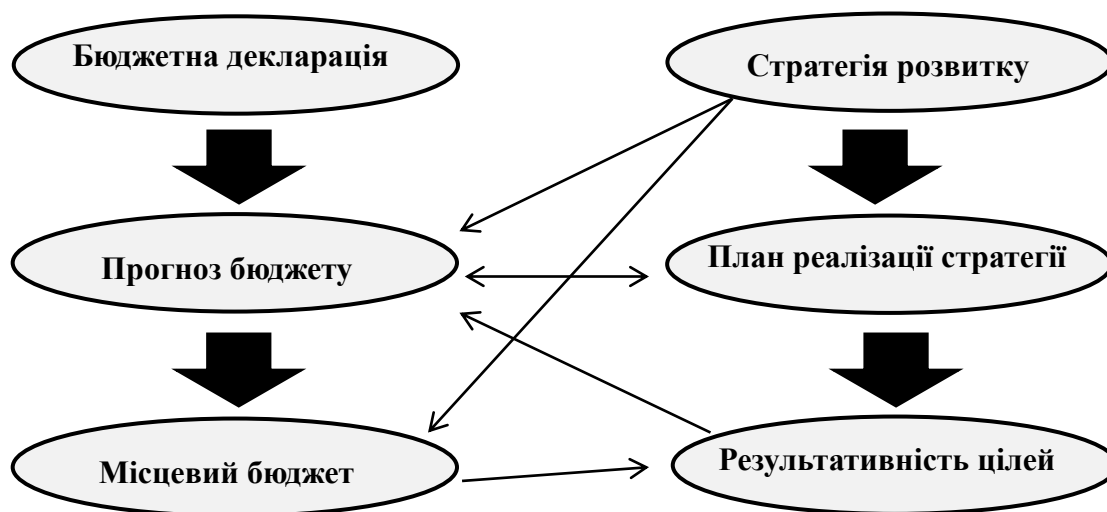

Рисунок 2. – Взаємодія компонентів інституційного середовища публічних фінансів територіальних громад

Figure 2. – Interaction between components of the institutional environment of public finances in local communities

Поряд з цим, основою впровадження реформи системи державного управління фінансами було затвердження розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 року № 142-р. Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки [9] та подальша імплементація її стратегічних завдань через ухвалення Плану заходів з реалізації цієї Стратегії, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 року № 415-р. [8]. Позитивні досягнення та результати цілей і завдань вищевказаної Стратегії у вказаному періоді стали відправною точкою для визначення нових пріоритетів, спрямованих на вдосконалення системи управління державними фінансами та реагування на нові виклики. Водночас, не всі намічені заходи вдалося реалізувати і серед ключових проблем, що ускладнюють ефективне функціонування системи управління державними фінансами, варто виділити відсутність узгодженої та цілісної системи стратегічного планування, а також недостатню інтеграцію між стратегічними цілями, бюджетним процесом і державним інвестиційним плануванням. Крім того, спостерігається низький рівень інституційної та управлінської підзвітності у цій сфері. Суттєвою перешкодою залишається неякісне бюджетне планування головними розпорядниками бюджетних коштів, що зумовлює часті коригування обсягів фінансування та неефективне використання бюджетних ресурсів. До проблем також належить обмежений рівень прозорості та підзвітності щодо витрачання коштів місцевих бюджетів, а також переважно формальний характер здійснення фінансово-економічного аналізу впливу нормативно-правових актів на дохідну та видаткову частини державного і місцевих бюджетів.

У зв'язку з цим одним із визначальних напрямів нині постає формування сучасної, стабільної та ефективної системи управління державними фінансами, яка має бути орієнтована на збереження макрофінансової стабільності та забезпечення умов для сталого розвитку соціально-інклюзивної економіки шляхом підвищення ефективності процесів мобілізації й використання бюджетних ресурсів. Очікується, що в результаті реалізації відповідних заходів буде створено дієву модель фінансового управління, яка в поєднанні з оновленою системою державного управління сприятиме довгостроковому соціально-економічному зростанню, посиленню конкурентоспроможності національної економіки та інтеграції України до світових економічних процесів, зокрема до внутрішнього ринку Європейського Союзу [10].

Формування стратегічних цілей розвитку громад, нові підходи в управлінні фінансами держави, запровадження ще одної нової стадії бюджетного процесу (складання Бюджетної декларації і прогнозів місцевих бюджетів), практичне застосування програмно-цільового методу складання бюджетів, – все це стало елементами принципу нового підходу до управління фінансами в державі, який базується на організації роботи на середньострокову перспективу (три роки). Застосування середньострокового бюджетного планування є однією з умов вступу України до Європейського Союзу і в

кінцевому результаті покликане до встановлення чіткого зв'язку між витратами бюджету і встановленими цілями, підвищення результативності й прозорості використання бюджетних коштів.

Упровадження реформ у будь якій сфері завжди стикається з певним спротивом, несприйняттям, складністю імплементації, неузгодженістю з окремими положеннями нормативної бази, що потребує змін та оновлення. Інакше кажучи, завжди існують виклики і перестороги щодо реалізації задуманої ідеї. Проте, в реаліях "сьогодення" на рівень інституційного забезпечення та напрями державної політики фінансового забезпечення територіальних громад суттєво впливає повномасштабна війна, розпочата росією проти України. Починаючи з 2022 року істотно трансформувалося функціональне середовище та цільові орієнтири місцевого фінансового управління. Територіальні громади, які не адаптувалися до умов децентралізації, опинилися в умовах нових масштабних викликів, що спричинили низку викликів і загроз для стабільності й ефективності функціонування їхніх фінансових систем.

Серед ключових викликів варто виокремити розбалансування бюджетного процесу внаслідок зменшення надходжень до місцевих бюджетів на фоні зростання соціально-гуманітарного навантаження. Багато громад зазнали втрат у доходній частині бюджету через зниження ділової активності, руйнування підприємств, скорочення бази оподаткування, переміщення бізнесу та населення. У таких умовах зросла залежність місцевих бюджетів від міжбюджетних трансфертів, що суперечить принципу фінансової самодостатності. Зниження економічної активності, зменшення бази оподаткування, вимушене переміщення підприємств та населення призводять до скорочення доходів місцевих бюджетів, особливо в громадах прифронтових та деокупованих територій.

Іншою загрозою виступає послаблення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування. У багатьох громадах через бойові дії або окупацію частини територій порушено управлінську вертикаль, втрачено частину кадрового потенціалу, що негативно позначається на здатності планувати, виконувати й контролювати фінансові рішення. Низький рівень кадрового оновлення, надмірне навантаження на фінансові підрозділи, а також втрата доступу до окремих баз даних чи систем електронного управління лише загострюють ситуацію. Чимало органів місцевого самоврядування стикаються з браком кваліфікованих фінансистів, аудиторів, фахівців із стратегічного планування. Це обмежує здатність громад якісно управляти фінансовими ресурсами, формувати та реалізовувати бюджетні програми, оцінювати їхню ефективність.

Однією з концептуальних проблем сучасного фінансового управління на місцевому рівні є системне порушення стратегічного підходу, зумовлене дією воєнного стану та загостренням безпекових викликів. Це виявляється у формуванні тенденцій до ситуативного управління фінансовими потоками,

коли потреба в оперативному перерозподілі ресурсів на цілі територіальної оборони, гуманітарного забезпечення та інші першочергові завдання унеможлиблює дотримання довгострокових бюджетних орієнтирів. За таких умов органи місцевого самоврядування змушені орієнтуватися переважно на короткострокові тактичні рішення, що знижує ефективність реалізації стратегічних документів розвитку та підриває інституційну сталість бюджетного процесу.

Серед актуальних ризиків функціонування місцевих фінансів в умовах війни слід виокремити поширення неформальних практик прийняття фінансових рішень. Спрощення процедур, прискорене ухвалення рішень без належного обґрунтування, зниження прозорості можуть закріпитися як усталена практика й у післявоєнний період, що матиме негативні наслідки для інституційної спроможності громад. Додаткову загрозу становить фрагментарність нормативно-правового регулювання в умовах воєнного стану, що ускладнює планування і спричиняє правову невизначеність. Запроваджені урядом обмеження щодо використання капітальних видатків і залишків коштів значно зменшили фінансову гнучкість громад.

Окремо варто згадати зростаючу інфраструктурну вразливість, яка впливає на можливості громад щодо управління майном, реалізацію інвестиційних проєктів і залучення коштів. Руйнування об'єктів комунальної власності, пошкодження систем енергозабезпечення, логістики й критичної інфраструктури безпосередньо позначається на дохідному потенціалі громад. Усі перелічені обставини потребують комплексної відповіді на рівні державної політики, міжмуніципальної координації та посилення внутрішньої інституційної спроможності громад. Без системного реагування ці виклики можуть призвести до поглиблення фінансової нестабільності, втрати довіри до місцевої влади та уповільнення відбудови на поствоєнному етапі.

Тому в умовах війни та післявоєнної відбудови державна політика формування інституційного середовища для забезпечення належного функціонування системи фінансового управління на місцевому рівні повинна бути зорієнтована у таких напрямках:

- застосування інструментарію державної фінансової політики має орієнтуватися не лише на досягнення тимчасової макроекономічної стабільності, а й на формування передумов для сталого економічного зростання в довгостроковій перспективі;

- законодавство у сфері місцевих фінансів повинне бути послідовним і стабільним, не допускати частих змін, які знижують передбачуваність бюджетного процесу на місцях;

- підтримка фінансової спроможності територіальних громад шляхом упровадження нових механізмів, зокрема через субвенції на відновлення інфраструктури, фонд компенсацій втрат доходів, інвестиційні програми на конкурсній основі, співфінансування міжнародних проєктів підтримки та відновлення;

– подальший розвиток курсу "децентралізації", при якому забезпечується реальне делегування повноважень на місцевий рівень та самостійність у прийнятті рішень публічних органів влади на місцях щодо управління наявними ресурсами;

– удосконалення форм, методів та інструментів громадської участі напрузованні рішення, що стосуються вирішення питань місцевого значення з використанням фінансового потенціалу територіальної громади задля покращення функціонування економічної та соціальної складових розвитку території.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень.

Інституційні засади управління фінансами територіальних громад є вагомим елементом системи публічного управління, що визначає здатність місцевого самоврядування забезпечувати стає соціально-економічне функціонування в умовах нестабільності. Війна спричинила глибоке ослаблення цієї інституційної основи – через зниження рівня автономності, кадрової спроможності та довіри до стратегічного планування. За таких умов декларативна підтримка децентралізації має бути замінена дієвою державною політикою, спрямованою на формування ефективної та адаптивної інституційної архітектури управління фінансами громад.

У межах інституційної трансформації фінансової системи держави першочергового значення набуває підвищення ефективності фінансової політики, особливо в частині управління місцевими фінансами. Вона має ґрунтуватися на досягненні стратегічних цілей соціального розвитку, застосуванні результативних фінансово-економічних інструментів, посиленні інституційної спроможності громад і розвитку інститутів соціального партнерства та відповідальності.

Застосування інструментів і важелів державної фінансової політики має бути спрямоване не лише на досягнення короткострокової макроекономічної стабільності, а й на формування інституційних передумов для довготривалого економічного розвитку. Такий підхід передбачає узгодження фіскальних рішень із завданнями зміцнення інституційної спроможності, підвищення ефективності управління публічними фінансами та забезпечення стабільності економічного середовища в довгостроковій перспективі. Створення передбачуваного, стабільного і гнучкого інституційного середовища забезпечить не лише фінансову стійкість громад, а й дасть змогу перейти від моделі утримання до активної участі в процесах національного відновлення та розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белялов Т. Є., Колесник Т. В., Мацієвич Т. О., Козенко А. О. Управління фінансами територіальних громад в умовах безпекових викликів, розвитку інноваційного підприємництва і startup. *Актуальні проблеми економіки*. 2025. № 1 (283). С. 291–312. URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2025/01/1.25._topic_Taliat-Bielialov-Tetiana-Kolesnyk-Tetiana-Matsiievych-Alina-Kozenko-291-313.pdf

2. Гордон М. В., Оленцевич Н. В., Колісник І. О. Моделі публічного управління: порівняльний аналіз та пропозиції для України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2018_3_15

3. Кириленко О., Малиняк Б., Письменний В., Горин В. та ін. Управління фінансами територіальних громад: теорія і практика / за заг. ред. О. Кириленко. Тернопіль: Економічна думка, 2019. 280 с.
4. Джеймс Макгілл Б'юкенен. Лауреати Нобелівської премії. URL: <http://nobel.knute.edu.ua/index.php/nobelivski-laureati/dzhejms-makgill-b-yukenen>
5. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / пер. з англ.; під ред. І. Дзюби. Київ : Основи, 2000. 198 с.
6. Павлов Н. С. Концепція «належного урядування»: сучасне розуміння та стан її реалізації в Україні. *Проблеми становлення правової демократичної держави*. 2022. № 4. Ч. 3. С. 3–7.
7. Про засади державної регіональної політики : Закон України № 156-VIII від 05.02.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>
8. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.05.2017 р. № 415-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/415-2017-%D1%80#Text>
9. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.02.2017 р. № 142-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%80#Text>
10. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022–2025 роки та плану заходів з її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1805-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-2021-%D1%80#Text>
11. Свірко С. В., Дика О. С., Тростенюк Т. М., Сидоренко О. П., Загурський В. Ф. Принципи належного урядування на сучасному етапі розвитку людства: категоризація та концептуалізація. *Економіка, управління та адміністрування*. 2024. № 3(109). С. 74–90. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2024-3\(109\)-74-90](https://doi.org/10.26642/ema-2024-3(109)-74-90)
12. Стеценко Б. С. Інституційна фінансова інфраструктура: глобальні імперативи та українські реалії : монографія. Київ : КНЕУ, 2019. 247 с.
13. Тимошенко М. Середньострокове планування державного бюджету та повоєнне відновлення. *Трансформаційна економіка*. 2023. Вип. 3(03). С. 50–55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-3-9>
14. Ткачик Ф. Імплементация фискального федерализма в систему межбюджетных отношений в Украине. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-54>
15. Токаренко О., Матвієнко Г. Стратегічне управління фінансами територіальних громад. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-5>
16. Buchanan J.M., Musgrave R.A. Public Finance and Public Choice: Two Contrasting Visions of the State. Cambridge, Mass. : MIT Press, 1999. 272 p.
17. Fischer S., Sahay R. Transition Economies: The Role of Institutions and Initial Conditions. Presented at the Calvo Conference, 2004.
18. Kennedy P., Nuscheler F., Messner D. Global Governance, Development, and Peace. *Global Trends and Global Governance*. 2002. P. 156–183.
19. Hanson S., Kashyap A., Stein J. A Macroprudential Approach to Financial Regulation. *Journal of Economic Perspectives*. 2011. Vol. 25. No. 1. P. 3–28.
20. Rolinek L. Strategic Management and Measurement of Competitiveness of Regions on Example of EU Countries. *Journal of Central European Agriculture*. 2008. Vol. 9. No. 1. P. 17–21.
21. Sachs J., Zinnes C., Eilat Y. Patterns and Determinants of Economic Reform in Transition Economies: 1990–1998. CAER II Discussion Paper. No. 61. Cambridge, MA : Consulting Assistance on Economic Reform II Project, 2000.
22. Shiller R. J. Finance and the good society. Princeton: Princeton University Press, 2012.

Стаття надійшла до редакції 29.03.2025 р.

Стаття рекомендована до друку 30.04.2025 р.

Kosarevych N. B.,

PhD in Economics,

Doctoral Candidate, Department of Public Management and Administration,

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas,

13 Korolya Danyla Str., Ivano-Frankivsk, 76010, Ukraine

e-mail: koroliuk.tetiana@kneu.edu.ua <https://orcid.org/0000-0002-3610-9839>

INSTITUTIONAL FRAMEWORK FOR MANAGING THE FINANCES OF TERRITORIAL COMMUNITIES: TRENDS, THREATS AND IMPERATIVES OF PUBLIC POLICY

Annotation. The article investigates the institutional framework for managing the finances of territorial communities in the context of transformational changes caused by military challenges, economic instability and the need for post-war reconstruction of the country. Attention is focused on the evolution of management approaches in the field of local finance, the role of public policy in shaping a favorable institutional environment, and the main trends and contradictions affecting the financial capacity of communities are identified.

The author analyzes the current state of regulatory and legal support for local finance management, outlines the problems of coordination between central and local authorities, the level of efficiency of intergovernmental fiscal equalization mechanisms, the lack of fiscal decentralization and the risks of fragmentation of the budget system under martial law. The author determines that the key threats to institutional stability are the weakening of community autonomy, uneven resource provision, and inconsistency of strategic development goals with the financial capabilities of local budgets.

Particular attention is paid to the imperatives of public policy in the field of local finance management. The author proposes conceptual guidelines for institutional reform: strengthening the fiscal autonomy of communities, introducing medium-term budget planning with due regard for local development strategies, increasing the transparency and accountability of local governments, and strengthening the role of public participation in financial decision-making. The author concludes that it is necessary to systematically update the institutional architecture of financial management of territorial communities as a prerequisite for the effective implementation of the State regional policy and sustainable socio-economic recovery of the country.

Keywords: *institutional framework, community finance, public policy, fiscal decentralization, fiscal autonomy, financial management, strategic planning.*

REFERENCES

1. Beliallov, T.E., Kolesnyk, T.V., Matsiievych, T.O., & Kozenko, A.O. (2025). Upravlinnia finansamy terytorialnykh hromad v umovakh bezpekovykh vyklykiv, rozvytku innovatsiinoho pidpriemnytstva i startup. *Aktualni problemy ekonomiky*, (1)283, 291–312. URL: https://economicscience.net/wp-content/uploads/2025/01/1.25._topic_Taliat-Bieliallov-Tetiana-Kolesnyk-Tetiana-Matsiievych-Alina-Kozenko-291-313.pdf [in Ukrainian].
2. Hordon, M.V., Olentsevych, N.V., & Kolisnyk, I.O. (2018). Modeli publichnoho upravlinnia: porivnialnyi analiz ta propozyitsii dlia Ukrainy. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2018_3_15 [in Ukrainian].
3. Kyrylenko, O. (Ed.). (2019). Upravlinnia finansamy terytorialnykh hromad: teoriia i praktyka. Ternopil: Ekonomichna dumka. [in Ukrainian].
4. Laureaty Nobelivskoi premii. (n.d.). Dzheims MakGill Biukenen. URL: <http://nobel.knute.edu.ua/index.php/nobelivski-laureati/dzhejms-makgill-b-yukenen> [in Ukrainian].
5. North, D. (2000). Instytutsii, instytutsiina zmina ta funktsionuvannia ekonomiky (I. Dziuba, Ed., Trans.). Kyiv: Osnovy. (Original work published in English). [in Ukrainian].

6. Pavlov, N. S. (2022). Kontseptsiiia "nalezhnoho uriaduvannia": suchasne rozuminnia ta stan yii realizatsii v Ukraini. *Problemy stanovlennia pravovoi demokratychnoi derzhavy*, (4, Pt. 3), 3–7. [in Ukrainian].
7. Pro zasady derzhavnoi rehionalnoi polityky: Zakon Ukrainy № 156-VIII vid 05.02.2015. (2015). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> [in Ukrainian].
8. Pro zatverdzhennia planu zakhodiv z realizatsii Stratehii reformuvannia systemy upravlinnia derzhavnymy finansamy na 2017–2020 roky: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24.05.2017. № 415-r. (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/415-2017-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
9. Pro skhvalennia Stratehii reformuvannia systemy upravlinnia derzhavnymy finansamy na 2017–2020 roky: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 08.02.2017. № 142-r. (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
10. Pro skhvalennia Stratehii reformuvannia systemy upravlinnia derzhavnymy finansamy na 2022–2025 roky ta planu zakhodiv z yii realizatsii: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29.12.2021. № 1805-r. (2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-2021-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
11. Svirko, S.V., Dyka, O.S., Trosteniuk, T.M., Sydorenko, O.P., & Zahurskyi, V.F. (2024). Printsypy nalezhnoho uriaduvannia na suchasnomu etapi rozvytku liudstva: katehoryzatsiia ta kontseptualizatsiia. *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia*, (3)109, 74–90. URL: [https://doi.org/10.26642/ema-2024-3\(109\)-74-90](https://doi.org/10.26642/ema-2024-3(109)-74-90) [in Ukrainian].
12. Stetsenko, B.S. (2019). Instytutsiina finansova infrastruktura: hlobalni imperatyvy ta ukraïnski realii. Kyiv: KNEU. [in Ukrainian].
13. Tymoshenko, M. (2023). Serednostrokovye planuvannia derzhavnoho biudzhetu ta powoienne vidnovlennia. *Transformatsiina ekonomika*, 3(03), 50–55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-3-9> [in Ukrainian].
14. Tkachyk, F. (2023). Implementatsiia fiskalnoho federalizmu v systemu mizhbiudzhetnykh vidnosyn v Ukraini. *Ekonomika ta suspilstvo*, (55). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-54> [in Ukrainian].
15. Tokarenko, O., & Matviienko, H. (2023). Stratehichne upravlinnia finansamy terytorialnykh hromad. *Ekonomika ta suspilstvo*, 47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-5> [in Ukrainian].
16. Buchanan, J.M., Musgrave, R.A. (1999). *Public Finance and Public Choice: Two Contrasting Visions of the State*. Cambridge, Mass.: MIT Press. 272 p.
17. Fischer, S., Sahay, R. (2004). *Transition Economies: The Role of Institutions and Initial Conditions*. Presented at the Calvo Conference.
18. Kennedy, P., Nuscheler, F., Messner, D. (2002). Global Governance, Development, and Peace. In: *Global Trends and Global Governance*. London. P. 156–183.
19. Hanson, S., Kashyap, A., Stein, J. (2011). A Macroprudential Approach to Financial Regulation. *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 25, No. 1, P. 3–28.
20. Rolinek, L. (2008). Strategic Management and Measurement of Competitiveness of Regions on Example of EU Countries. *Journal of Central European Agriculture*, vol. 9, no. 1, 17–21.
21. Sachs, J., Zinnes, C., Eilat, Y. (2000). Patterns and Determinants of Economic Reform in Transition Economies: 1990–1998. CAER II Discussion Paper, No. 61, Cambridge, MA: Consulting Assistance on Economic Reform II Project.
22. Shiller, R.J. (2012). *Finance and the good society*. Princeton: Princeton University Press.

The article was received by the editors 29.03.2025.

The article is recommended for printing 13.04.2025.